УДК 821.161.2.0Укр+Коц(045)

https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-8(38)-548-559

Петренко Денис Григорович здобувач вищої освіти другого (магістерського) рівня, ОПП «Середня освіта (Українська мова і література. Мова і література (польська))», 2 курсу, факультет філології та журналістики, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань

Гончарук Валентина Анатоліївна, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри української літератури, українознавства та методик їх навчання, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, м. Умань, https://orcid.org/0000-0002-7323-0590

ОБРАЗИ ВИДИМОГО І НЕВИДИМОГО СВІТУ У ТВОРЧОСТІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ І МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО

Анотація. У статті здійснено комплексний аналіз художнього втілення образів видимого і невидимого світу у творчості Лесі Українки та Михайла Коцюбинського – видатних представників українського модернізму. Досліджено, як вони використали міфологічні та фольклорні мотиви для розкриття глибоких філософських і психологічних аспектів людського буття.

Зокрема, розглянуто драму-феєрію Лесі Українки «Лісова пісня» як знаковий твір, де реальний світ людей переплітається зі світом міфічних істот. Виявлено, що Мавка, Лісовик та інші персонажі виступають не просто казковими героями, а носіями ідеї гармонії між людиною та природою, свободи духу та морального вибору. Проаналізовано, як авторка через систему контрастів (реальне / фантастичне, тілесне / духовне) вибудовує складну філософію, що уособлює перемогу духовності над буденністю і трагічне відчуження від природи.

Також детально розглянуто повість Михайла Коцюбинського «Тіні забутих предків», де вірування гуцулів у надприродне є не лише художнім тлом, а й основою сюжету. Доведено, що образи нявок, чугайстрів, мольфарів формують світогляд героїв і підкреслюють нерозривний зв'язок людини з природою, родовою пам'яттю і традиціями, занурюючи читача в унікальну етнокультурну атмосферу Карпат.

У роботі обґрунтовано, що взаємодія видимого й невидимого світів у творчості обох авторів є ключем до розуміння їхніх художніх систем та

унікального світогляду, що віддзеркалює глибину й автентичність української культури. Дослідження має міждисциплінарний характер і може бути використане для розробки методичних рекомендацій у шкільному курсі літератури.

Ключові слова: видимий світ, невидимий світ, Леся Українка, Михайло Коцюбинський, міфологія, «Лісова пісня», «Тіні забутих предків», український модернізм, фольклор.

Petrenko Denys Hryhorovych second-level higher education student, OPP «Secondary Education (Ukrainian Language and Literature. Language and Literature (Polish))», 2nd year, Faculty of Philology and Journalism, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman

Honcharuk Valentyna Anatolyiivna PhD in Pedagogy, Associate Professor of the Department of Ukrainian Studies and Relevant Teaching Methodologies, Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, https://orcid.org/0000-0002-7323-0590

IMAGES OF THE VISIBLE AND INVISIBLE WORLDS IN THE WORKS OF LESYA UKRAINKA AND MYKHAILO KOTSIUBYNSKY

Abstract. This article presents a comprehensive analysis of the artistic embodiment of the images of the visible and invisible worlds in the works of Lesya Ukrainka and Mykhailo Kotsiubynsky, two key figures of Ukrainian modernism. The study explores how these authors used mythological and folklore motifs to reveal the deep philosophical and psychological aspects of human existence.

The analysis of Lesya Ukrainka's poetic drama «The Forest Song» shows how the real world of people intertwines with a mystical one. Characters like Mavka and the Forest Dweller are not merely fairytale figures but rather embodiments of the idea of harmony between humans and nature, as well as the struggle for spiritual freedom. The work's system of contrasts–between the corporeal and the spiritual–highlights the victory of the spiritual over the mundane and the tragic consequences of alienation from the natural world.

Similarly, Mykhailo Kotsiubynsky's «Shadows of Forgotten Ancestors» is examined. The beliefs of the Hutsul people in supernatural beings like niavkas and chuhaisters are shown to be fundamental to the plot. These images shape the characters' worldview and emphasize the profound connection between people, nature, and ancestral memory. Kotsiubynsky masterfully immerses the reader in the unique ethnocultural atmosphere of the Carpathians.

The research concludes that the interaction between these two worlds is essential to understanding the unique artistic visions of both authors. Their work reflects the depth and authenticity of Ukrainian culture. This interdisciplinary research can be used to develop methodological recommendations for studying these authors in a school curriculum.

Keywords: visible world, invisible world, Lesya Ukrainka, Mykhailo Kotsiubynsky, mythology, «The Forest Song», «Shadows of Forgotten Ancestors», Ukrainian modernism, folklore.

Постановка проблеми. Фольклорно-міфологічна традиція українського народу здавна формувала особливе бачення світу – як простору взаємодії видимого (раціонального, матеріального) і невидимого (містичного, надприродного, духовного).

Віра в духів, демонічні сили, міфічних істот – невід'ємний складник національної картини світу, що вплинув на мистецтво слова, зокрема художню літературу. Письменники модерної доби, особливо Леся Українка й Михайло Коцюбинський, у створенні надприродних образів не лише спиралися на народні вірування, а надавали цим образам нові художні функції, по-філософськи їх осмислювали та розкривали їхній внутрішній світ.

Актуальність теми дослідження зумовлена необхідністю цілісного аналізу художнього втілення вірувань про видимий і невидимий світ у творчості означених авторів, а також потребою розгляду того, як через систему міфічних образів вибудовується індивідуальна філософія буття, межовості, добра і зла, гармонії й хаосу. Тема має міждисциплінарний характер і поєднує в собі елементи фольклористики, літературознавства, культурології та філософії культури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Життєвий та творчий шлях Лесі Українки, зв'язок творчості з міфологією та фольклором досліджували Н. Богач [2], І. Щукіна [4], М. Зубрицька [9], О. Смольницька [9] та ін. Творчість Михайла Коцюбинського з тієї ж точки зору досліджували: О. Гнідан [1], О. Казанова [6], О. Кушнір [12] та ін.

Все ж відсутній цілісний виклад проблеми інтерпретації вірувань про видимий і невидимий світ у творах Лесі Українки і Михайла Коцюбинського, а також розкриття художніх особливостей створених письменниками образів міфічних істот, духів.

Мета статті – розкрити специфіку авторської інтерпретації вірувань про видимий і невидимий світ у творах Лесі Українки та Михайла Коцюбинського; з'ясувати функціональність міфологічних і демонічних образів, виявити їхні художні особливості, символічне навантаження;

розробити методичні настанови щодо вивчення вірувань про видимий і невидимий світ у творчості обох письменників у ЗЗСО.

Виклад основного матеріалу. Леся Українка та Михайло Коцюбинський – видатні постаті в історії української літератури, які здійснили вагомий внесок у розвиток національного художнього слова, культури та ідентичності. Обоє стали представниками нового літературного покоління на зламі XIX–XX століть, збагачуючи українську літературу модерністськими тенденціями, філософською глибиною та інтелектуальним пошуком [1].

Леся Українка – поетеса, драматургиня, мислителька – відома своїм новаторським підходом до теми особистої та національної свободи, ролі жінки, сили духу. Її драми-феєрії, особливо «Лісова пісня», стали зразками символістської драми, в якій поєднано видимі та невидимі світи з філософськими роздумами про людське буття. Якщо в англійців, завдяки Шекспіру, є Ромео і Джульєтта, то у нас, завдяки Лесі Українці, є безсмертні Лукаш і Мавка. За мотивами її «Лісової пісні» створюють вистави, знімають фільми та мультиплікації [2].

Михайло Коцюбинський – видатний український письменник, який увійшов в українську літературу як майстер психологічної прози. Найкращими його творами вважаються «Fata Morgana», «Що записано в книгу життя» та «Тіні забутих предків».

У його творах, таких як «Intermezzo», «Тіні забутих предків», яскраво виражена естетика модернізму, увага до внутрішнього світу особистості, а також органічне поєднання реального й міфічного. М. Коцюбинський вмів майстерно описувати природу, використовуючи багату палітру слів та образів.

Його твори вирізняються глибоким психологізмом, тонким аналізом людських почуттів та емоцій [3].

Творчість Лесі Українки охоплює поезію, драматургію та прозу, вирізняється глибоким філософським змістом, ліризмом та національною самосвідомістю. Її драма-феєрія «Лісова пісня» стала знаковим твором української літератури, в якому фольклорна міфологія поєднується з високою поетичністю та ідеєю свободи особистості. До речі, серед драматичних творів Лесі Українки лише один – «Лісова пісня» – має авторський нотний додаток – мелодії українських народних пісень для виконання на сопілці [4].

У фантастичній драмі Лесі Українки «Осіння казка» казковий світ постає як символ духовного спротиву та творчої свободи. Видимий світ – це царство, де панує пригнічення і буденність. Невидимий світ – уособлений у мріях, у розмовах персонажів про волю, натхнення.

У її поетичній драмі «Камінний господар» – зіткнення відбувається між тілесним (стосунки, боротьба, влада, зрада) і духовним (кара, фатум) світами [5].

Михайло Коцюбинський виступає яскравим представником соціально-психологічної новелістики. Для його творів характерна виняткова пластичність образів, мальовничість описів природи, стисліть і лаконічність (кольорова деталь, художнє зображення «пленарності» пейзажів, динамічність пейзажних описів через нанизування предикативних форм, також вживання яскравих епітетів, асоціативність описів, суб'єктивне сприйняття природи, що відображається крізь призму вражень, почуттів героїв. Психологічний етюд – «Цвіт яблуні» – відтворення процесу роздвоєння душі, свідомого і підсвідомого [6].

Велику увагу Леся Українка і Михайло Коцюбинський приділяли темі взаємодії видимого і невидимого світів, що стало важливим елементом їх художнього світогляду. У творах обох авторів проявляється інтерес до міфології, фольклору, духовних і надприродних явищ, які допомагають глибше розкрити внутрішній світ людини та її зв'язок із природою.

Леся Українка у драмі-феєрії «Лісова пісня» поєднує реальний світ із світом міфічних істот – мавок, русалок, лісовика, демонічних сил. Цей невидимий світ стає середовищем, де розгортаються конфлікти між природою і людиною, свободою і обмеженнями. Через образи фантастичних персонажів письменниця досліджує глибокі філософські теми – гармонію, любов, трагедію буття [7].

У творчості Михайла Коцюбинського також помітний інтерес до міфічного і повсякденного. Його повість «Тіні забутих предків» наповнена образами духів, предків, сил природи, які визначають життя героїв. Водночас через поєднання видимого і невидимого світу М. Коцюбинський підкреслює зв'язок людини з традиціями, її місце в природі та культурному просторі [8].

Одним із найвідоміших образів невидимого світу, які описують обидва письменники, є образ Мавки в драмі-феєрії «Лісова пісня» та Нявки у повісті «Тіні забутих предків». Мавка – лісова душа, головна героїня означеної драми. Вона уособлює духовну чистоту, одухотвореність природи, ідею гармонії людини й довкілля. Її внутрішній конфлікт – це зіткнення між духовною свободою й обмеженнями матеріального (людського) світу. Мавка – уособлення лісової стихії, природної гармонії і творчої краси. Вона вміє чути й говорити з природою, символізує поетичний ідеал і свободу духу. Її кохання до Лукаша – це прагнення до гармонії між світом людським і світом духів. Це образ натхнення й поезії, водночас беззахисний перед людськими цінностями. Її розпущене чорне з зеленим

полиском волосся символізує єднання з природою. Як тільки вона прибирається в сільське вбрання і змінює зачіску, її внутрішня свобода починає згасати, тобто зовнішній образ віддзеркалює втрату духовності.

Коли Мавка говорить: «Ні! Я жива! Я буду вічно жити! Я в серці маю те, що не вмирає», то цими словами виражається кульмінація її духовного переродження. Вона втратила все у земному вимірі – кохання, довіру, тіло, але зберегла душу, яка «воскресла» в пісні, мистецтві, вічності. Це становить філософську вершину твору: перемогу краси й творчості над стражданням і смертю [7, с. 118].

«Лісова пісня» стала поетичною вершиною єдності голосу душі (сопілки) та візуалізації почуттів через проекцію магічного сяйва очей, словесний серпанок якої виткано з мелодій серця, щоб приховати до щему проникливий погляд вічності – чи Мавки, котра має в серці те, що не вмирає. Саме тому у кожного поінформованого реципієнта постійно виникає спокуса порівнювати погляд Мавки з поглядом, що причаровує нас, коли вдивляємося в українські ікони. До цієї паралелі спонукає сприйняття глибини, прихованої за очима, за ликом душі, які не піддаються словесній матеріалізації. Дослідники літератури не раз наголошували, що однакова концентрація та акцентування на погляді персонажів є майстерним засобом передачі найдосконалішої мови людського спілкування: «Справжня сутність міститься не в словах, а десь інде, або слова – це не справжня мова, справжня мова – в очах, відповідальних за глибинну значущість» [9]. Як приклад, варто навести антиномію двох мовних світів у земного та неземного (видимого та невидимого), які Леся Українка передає за допомогою блискучого поєднання вербальних і невербальних засобів, що виразно конфліктують між собою. Ось як Мавка вслуховується в музику любові та вдивляється у вічі як дзеркало душі:

М а в к а Я слухаю тебе… твого кохання… (Бере в руки голову його, обертає проти місяця і пильно дивиться в вічі).

Л у к а ш Нащо так? Аж страшно, як ти очима в душу зазираєш… Я так не можу! Говори, жартуй, питай мене, кажи, що любиш, смійся… [9].

Нявка – це міфологічний персонаж у повісті Михайла Коцюбинського «Тіні забутих предків», який належить до гуцульської народної міфології. Вона вважається духом або примарою, душею померлої людини, яка не може знайти спокою і залишається між світом живих і мертвих. Образ Нявки символізує зв’язок між минулим і сучасним, видимим і невидимим світом, підкреслюючи глибоке сприйняття природи, життя і смерті в культурі гуцулів. У вказаній повісті Нявка створює атмосферу загадковості та духовної напруги, розкриває світогляд героїв, їхнє ставлення до смерті, долі та предків, а також демонструє нерозривний зв’язок людини з

природою і традиціями. Хоч у творі Нявка не розмовляє безпосередньо з Іваном, цей міфологічний образ збагачує твір фольклорними та релігійними символами, роблячи його більш глибоким і багатогранним [8].

Ми розробили методичні настанови щодо вивчення вірувань про видимий і невидимий світ у творчості обох письменників.

Тема уроку для старшокласників «Вірування про видимий і невидимий світ у творчості Лесі Українки» є особливо актуальною в умовах зростання інтересу молоді до духовних джерел національної культури. У своїх творах, зокрема у драмі-феєрії «Лісова пісня», письменниця майстерно поєднала реалії буденного життя з міфологічним світобаченням, створивши оригінальну художню модель світу, де поруч із людьми живуть духи природи, фантастичні істоти, втілення сил добра й зла.

Метою вивчення цієї теми є ознайомлення учнів з особливостями зображення світу у творах Лесі Українки як поєднання реального і надприродного, формування в них розуміння образів міфологічних істот, виховання поваги до народних традицій та розуміння глибини фольклорної спадщини.

Після опрацювання теми учні повинні вміти розрізняти образи видимого (реального) та невидимого (міфічного, духовного) світу, пояснювати символічне значення міфологічних істот, таких як Мавка, Лісовик, Русалка, Водяник, Куць, Перелесник тощо, а також аналізувати функції цих образів у творі. Учні мають усвідомити, що ці образи – не просто казкові створіння, а носії народних уявлень про природу, душу, добро, кохання, зраду і внутрішню боротьбу.

До основних понять, які мають засвоїти учні, належать: міфологічний світогляд, духи природи, символіка природи, двоїстість світу, та головну моральну настанову – берегти та не забруднювати своєю діяльністю природу та навколишній світ.

Рекомендується на уроці використовувати різноманітні методи і форми роботи. Під час уроку можна організувати обговорення проблемних питань, наприклад: «Чи завжди невидиме протиставляється видимому?», «Що символізує Мавка?», «Чому Лісова пісня – це не лише казка, а й філософська драма?». Доцільно працювати з текстом, аналізуючи сцени діалогу Мавки і Лукаша, її зустрічі з Перелесником, монологи Лісовика. Корисною є робота в групах: учні можуть створити ментальні карти або таблиці, де подано порівняльну характеристику персонажів, їхню приналежність до видимого чи невидимого світу, риси характеру, функції у творі.

У позаурочний час учні можуть підготувати презентації або творчі проєкти, присвячені міфологічним істотам української традиції, створити

буктрейлери, малюнки до сцен із твору, інсценувати фрагменти драми. Такий підхід сприяє емоційному залученню учнів і допомагає глибше зрозуміти світ твору.

Також доцільно на уроках української літератури встановлювати міжпредметні зв'язки. Наприклад, під час вивчення історії можна звернутися до язичницьких вірувань слов'ян, а на уроках мистецтва – розглянути ілюстрації до «Лісової пісні», сучасні мистецькі інтерпретації образу Мавки в театрі, музиці, анімації, а також можна створити театральну постанову чи короткометражний фільм. З біології можна звернути увагу на зображення флори й фауни у творі як на символи.

Вивчення повісті «Тіні забутих предків» Михайла Коцюбинського відкриває перед учнями унікальний духовний і культурний простір гуцульського світу, у якому щоденне життя нерозривно пов'язане з віруваннями, обрядами та уявленнями про надприродне. Цей твір є цінним джерелом для осмислення того, як українська міфологія та фольклор формували світогляд людини, її поведінку, стосунки з природою, смертю, коханням, родом.

У центрі повісті – історія кохання Івана і Марічки, але не менш важливою є філософська і культурологічна глибина твору, побудованого на основі традиційного уявлення гуцулів про два світи – видимий і невидимий. У цьому середовищі все живе, все має душу, силу, волю. Людина постійно перебуває в контакті з духами природи, душами померлих, чарівними істотами. Іван, головний герой, вже з самого дитинства був чудним. Як описує його автор, «Дитина дивиться перед себе, а бачить якесь далеке і невідоме нікому або без причини кричить», «Коли Іванові минуло сім літ, він вже дивився на світ інакше. Він знав вже багато. Умів знаходити помічне зілля – одален, матриган і підойму, розумів, про що канькає каня, з чого повстала зозуля, і коли оповідав про все те вдома, мати непевно позирала на нього: може, воно до нього говорить? Знав, що на світі панує нечиста сила, що арідник (злий дух) править усім, що у лісах повно лісовиків, які пасуть там свою маржинку: оленів, зайців і серен; що там блукає веселий чугайстир, який зараз просить стрічного в танець та роздирає нявки; що живе в лісі голос сокири. Вище, по безводних далеких недеях нявки розводять свої безконечні танки, а по скелях ховається щезник. Міг би розказати і про русалок, що гарної днини виходять з води на берег…» [8, с. 25].

Метою вивчення цього твору в закладах загальної середньої освіти є не лише ознайомлення учнів зі змістом повісті та розвиток навичок аналізу художнього тексту, а й усвідомлення значення міфологічного мислення у формуванні національного характеру. Важливо, щоби учні зрозуміли, що

світ «Тіней забутих предків» – це не вигадка, а автентичне відображення уявлень гуцулів про людину, природу й смерть.

Учні повинні навчитися розрізняти у творі два пласти: видимий – пов'язаний із реальним життям селян, побутом, працею, коханням; і невидимий – який проявляється через віру в духів, магію, обряди, передбачення, прикмети.

До ключових понять, необхідних для розуміння тексту, належать: духовна культура, міфологічне мислення, анімізм, символіка смерті, демонологічні істоти (чугайстер, нявки, щезник, мольфари тощо).

Робота над твором може включати аналіз сцен зустрічі Івана з Марічкою, з чугайстром, похоронних обрядів, традицій весілля, спілкування з померлими.

Ці епізоди варто розглядати як приклади вияву глибокої віри в існування невидимого світу, який не тільки присутній поруч, а й активно впливає на людину.

Так автор описує Святий вечір: «На Святий вечір Іван був завжди в дивнім настрої. Наче переповнений чимось таємничим й священним, він все робив поважно неначе службу Божу служив. Клав Палагні живий вогонь для вечері, стелив сіно на стіл та під столом і з повною вірою рикав при тім, як корова, блеяв вівцею та ржав конем, аби велася худоба. Обкурював ладаном хату й кошари, щоб одігнати звіра й відьом, а коли червона од метушні Палагна серед курива того ознаймляла нарешті, що готові усі дванадцять страв, він, перш ніж засісти за стіл, ніс тайну вечерю худобі. Вона першою мусила скоштувати голубці, сливи, біб та логазу (ячна каша з салом), які так старанно готувала для нього Палагна. Але се було не все. Ще годилось закликать на тайну вечерю усі ворожі сили, перед якими берігся через ціле життя. Брав в одну руку зі стравою миску, а в другу сокиру і виходив на двір. Зелені гори, убравшись у білі гуглі, прислухались чуйно, як дзвеніло на небі золото зір, мороз блискав срібним мечем, потинаючи згуки в повітрі, а Іван простягав руку у сю скуту зимою безлюдність і кликав на тайну вечерю до себе всіх чорнокнижників, мольфарів, планетників всяких, вовків лісових та ведмедів. Він кликав бурю, щоб була ласкава прийти до нього на ситі страви, на палені горілки, на вечерю Святу, – але вони не були ласкаві, і ніхто не приходив, хоч Іван спрошував тричі. Тоді він закликав їх, щоб не з'являлися ніколи, – і легко зітхав [8, с. 62].

На уроках з вивчення повісті «Тіні забутих предків» доцільно використовувати проблемні питання, наприклад: «Чому Іван слухає чугайстра?», «Чи можна втекти від долі, якщо вірити в магічну природу життя?», «Як міфологія формує поведінку і вибір людини?». Робота над їх вирішенням допоможе активізувати мислення учнів.

На цих уроках варто звернутися й до міжпредметних зв'язків. Історія та етнографія допоможуть глибше розглянути духовну культуру гуцулів, їхнє розуміння добра й зла, зв'язку з предками. Музичне мистецтво сприятиме емоційному зануренню – можна прослухати фрагменти гуцульської трембіти, яка символізує смерть, розлуку, тугу.

Важливим елементом уроку може бути перегляд окремих фрагментів фільму Сергія Параджанова «Тіні забутих предків», що дає змогу візуалізувати світ твору та його міфологічну складову. Хоча, на нашу думку, найкращою формою роботи з учнями над цим твором є поїздка з учнями до Українських Карпат, а саме на Верховину, щоб вони на власні очі побачили ту гуцульську хату, де відбувалися зйомки однойменного фільму, та відчули весь той місцевий колорит та величну силу природи.

Позакласна діяльність може включати створення презентацій, дослідницьких міні-проєктів, присвячених міфічним істотам гуцульської демонології, виконання творчих завдань: написання есе, малювання персонажів, підготовку буктрейлера, міні-вистав.

Висновки. Отже, авторська інтерпретація вірувань про видимий і невидимий світ у творчості Лесі Українки та Михайла Коцюбинського вирізняється глибиною філософського осмислення і художньою багатогранністю.

Обоє письменників використовують міфологічні та фольклорні образи як засіб розкриття духовних, культурних і психологічних аспектів українського буття. Леся Українка у драмі-феєрії «Лісова пісня» майстерно поєднує реальний і фантастичний світи, створюючи складну символічну систему, де видимі та невидимі сили взаємодіють, впливаючи на долі героїв. Так у драмі-феєрії «Лісова пісня» Леся Українка показує два світи – реальний і фантастичний. Реальний світ – це буденне життя людей, таких як Лукаш, його мати, Килина. Фантастичний світ – це світ природи і духів, у якому живуть Мавка, Лісовик, Русалка, Перелесник та інші міфічні істоти. Обидва ці світи у творі існують поруч, вони тісно переплітаються і впливають одне на одного. Леся Українка майстерно показує, що людина і природа тісно пов'язані, а невидимий світ – це не вигадка, а частина нашої душі. Якщо людина втрачає цей зв'язок, вона втрачає себе.

У повісті Михайла Коцюбинського «Тіні забутих предків» міфологічні мотиви й надприродні явища слугують не лише художнім тлом, а й ключем до розуміння національної ідентичності, зв'язку людини з природою і традицією.

Таким чином, твори обох письменників відкривають унікальний світогляд, у якому видимий і невидимий світи перебувають у постійному діалозі, відображаючи глибину української духовної культури.

Література:

1. Гнідан О. Д. Історія української літератури кінця XIX – початку XX століття. Київ : Либідь, 2005. 624 с.
2. Богач Н. Розмова про Лесю Українку. URL: https://university-blog.lnu.edu.ua/.
3. Михайло Коцюбинський: найкращі цитати та вислови майстра психологічної прози. URL: https://womo.ua/mihaylo-kotsyubinskiy-naykrashhi-tsitati-ta-vislovi-maystra-psihologichnoyi-prozi/
4. Щукіна І. У пошуках коментаря (мелодії до «Лісової пісні» Лесі Українки). *Слово і час.* 2012. № 7. С. 51–64.
5. Художні засоби драми «Камінний господар» Лесі Українки. URL: https://lektorium.in.ua/hudozhni-zasobi-drami-kaminnij-gospodar-l-ukrayinki/.
6. Казанова О. В. Історія української літератури кінця XIX – початку XX століття (проза). Одеса: ОНУ, 2022. 49 с.
7. Леся Українка. Вибрані твори. Київ : Yakaboo Publishing, 2023. 424 с.
8. Коцюбинський М. Вибрані твори. Київ : Yakaboo Publishing, 2023. 264 с.
9. Зубрицька М. Мова очей і голос душі: невербальні засоби комунікування у творчості Лесі Українки та їх рецепція. Вісник Львівського університету. 2008. № 8. С. 110–151.
10. Філософський мотив сенсу людського життя в драмі-феєрії Лесі Українки «Лісова пісня». URL: https://www.ukrlib.com.ua/.
11. Смольницька О. О. «Лісова пісня» Лесі Українки і паралелі в іншій літературі: від міфу та казки до фентезі. *Філологічні трактати*. 2018, т. 10, № 3. С. 105–117.
12. Кушнір О. Природа як джерело міфологічних символів у повісті М. Коцюбинського «Тіні забутих предків». *Studia Methodologica*. 2022. № 53. С. 74–87.

References:

1. Hnidan O. D. Istoriia ukrainskoi literatury kintsia XIX – pochatku XX stolittia [History of Ukrainian literature of the late 19th – early 20th centuries]. Kyiv : Lybid, 2005. 624 s. [in Ukrainian].
2. Bohach N. Rozmova pro Lesiu Ukrainku [A conversation about Lesya Ukrainka]. Retrieved from https://university-blog.lnu.edu.ua/ [in Ukrainian].
3. Mykhailo Kotsiubynskyi: naikrashchi tsytaty ta vyslovy maistra psykholohichnoi prozy [Mykhailo Kotsiubynskyi: naikrashchi tsytaty ta vyslovy maistra psykholohichnoi prozy]. Retrieved from https://womo.ua/mihaylo-kotsyubinskiy-naykrashhi-tsitati-ta-vislovi-maystra-psihologichnoyi-prozi/ [in Ukrainian].
4. Shchukina I. (2012). U poshukakh komentaria (melodii do «Lisovoi pisni» Lesi Ukrainky) [In search of a commentary (melodies to Lesya Ukrainka's «Forest Song»)]. *Slovo i chas – Word and time*. No. 7. Pp. 51–64. [in Ukrainian].
5. Khudozhni zasoby dramy «Kaminnyi hospodar» Lesi Ukrainky [Artistic means of the drama «The Stone Master» by Lesya Ukrainka]. Retrieved from https://lektorium.in.ua/hudozhni-zasobi-drami-kaminnij-gospodar-l-ukrayinki/ [in Ukrainian].
6. Kazanova O. V. Istoriia ukrainskoi literatury kintsia XIX – pochatku XX stolittia (proza) [History of Ukrainian literature of the late 19th – early 20th centuries (prose)]. Odesa: ONU, 2022. 49 s. [in Ukrainian].
7. Lesya Ukrainka. Vybrani tvory [Selected works]. Kyiv : Yakaboo Publishing, 2023. 424 s. [in Ukrainian].

8. Kotsiubynskyi M. Vybrani tvory [Selected works]. Kyiv: Yakaboo Publishing, 2023. 264s. [in Ukrainian].

9. Zubrytska M. (2008). Mova ochei i holos dushi: neverbalni zasoby komunikuvannia u tvorchosti Lesi Ukrainky ta yikh retseptsiia [The language of the eyes and the voice of the soul: non-verbal means of communication in the work of Lesya Ukrainka and their reception]. Visnyk Lvivskoho universytetu – Lviv University Bulletin. No. 8. Pp. 110–151.

10. Filosofskyi motyv sensu liudskoho zhyttia v drami-feierii Lesi Ukrainky «Lisova pisnia» The philosophical motif of the meaning of human life in Lesya Ukrainka's drama extravaganza «Forest Song». Retrieved from https://www.ukrlib.com.ua/ [in Ukrainian].

11. Smolnytska O. O. (2018). «Lisova pisnia» Lesi Ukrainky i paraleli v inshii literaturi: vid mifu ta kazky do fentezi [«Forest Song» by Lesya Ukrainka and parallels in other literature: from myth and fairy tale to fantasy]. *Filolohichni traktaty – Philological treatises.* T. 10, No. 3. Pp. 105–117. [in Ukrainian].

12. Kushnir O. (2022). Pryroda yak dzherelo mifolohichnykh symvoliv u povisti M. Kotsiubynskoho «Tini zabutykh predkiv» [Nature as a source of mythological symbols in M. Kotsiubynsky's story «Shadows of Forgotten Ancestors»]. *Studia Methodologica.* 2022. No. 53. Pp. 74–87. [in Ukrainian].